SÁMIRÁÐÐI
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÅDET
СОЮЗ САМОВ
SAAMI COUNCIL

11-01-2023

HE 274/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun ja 11 §:n muuttamisesta

Saamelaisneuvoston lausunto talousvaliokunnalle saamelaiskäräjälain uudistamisesta

Saamelaiskäräjälain uudistamiselle on tarve ja se on venynyt jo liian kauan. Nykyinen laki rikkoo Suomea sitovia ihmisoikeussopimuksia, kuten Suomen saamat langettavat tuomiot Ihmisoikeuskomitealta ja Rotusyrjinnän vastaiselta komitealta osoittavat. Ehdotetun lakiuudistuksen hyväksyminen olisi tapa korjata räikeimmät epäkohdat, jotka ovat johtaneet oikeudenloukkauksiin.

Keskityn tässä lyhyessä lausunnossa seikkoihin lakiuudistuksessa, jotka ovat relevantteja talousvaliokunnan kannalta: vaikutuksista elinkeinoelämään sekä oikeusturvaan.

Kaikkien kansojen itsemääräämisoikeus on kansainvälisen oikeuden kulmakivi. Painotan, että tässä on kyse nimenomaan kansainvälisestä - kansojen välisestä - oikeudesta: suomen ja saamen kansojen. Tämä ei ole vain Suomen sisäinen asia.

Saamelaiset on Suomen perustuslaissa tunnustettu alkuperäiskansaksi - tällä on oikeudellinen merkitys. Suomeakin sitovan KP-sopimuksen artiklassa 1 lukee: Kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä.

Oikeus vapaaseen poliittiseen järjestäytymiseen on edellytys muiden kollektiivisten oikeuksien toteutumiselle.Tätä oikeutta Suomi tällä hetkellä rikkoo, mutta ratkaisu tähän on pöydällä.

Vapaan poliittisen järjetäytymisen estäminen haittaa myös saamelaisten mahdollisuutta vapaasti kehittää taloudellisia olojamme.Saamelaiskäräjillä on merkittävä rooli saamelaiselinkeinojen ja perinteisen luonnonkäytön edunvalvojana. Jos käräjät ei enää aidosti edustaisi saamelaisia, tämän tuen katoaminen ajaisi saamelaiselinkeinot yhä suojattomampaan asemaan.

Haluan mainita erikseen kaksi kohtaa saamelaiskäräjälain ehdotuksesta: pykälä

Čállingoddi/Sekretariat/Sihteeristö/Secretariat/Секретариат
Postboks 162
N-9735 Kárášjohka/Karasjok, Norway
saamicouncil@saamicouncil.net
saamicouncil.net
Tel. +47 950 25 926

3: äänioikeuden määritelmä sekä pykälä 9: neuvotteluvelvoite.

Pykälä 3 on yksiselitteinen: on saamelaisten sisäinen asia päättää yhteisöön kuulumisesta, ei suomalaisten. Käynnissä olevat ihmisoikeusloukkaukset suomalaistaa saamelaiskäräjiä mikä voi johtaa saamelaiskäräjien legitimiteetin menettämiseen ja jossa menisi hukkaan vuosikymmenten työ suomen ja saamen kansojen välisten suhteiden rakentamisessa.

Saamelaiset eivät ole myöskään missään vaiheessa hyväksyneet ns. Lappalaispykälää lakiin, koska se ei kerro saamelaisuudesta, vaan elinkeinon harjoittamisesta ja näin lappalaisiksi merkittiin verokirjoihin myös suomalaisia, uudisasukkaita. Saamelaiskäräjät menettäisi merkityksensä, jos se alkaisi edustaa uudisasukkaita, eli Lapin suomalaisia.

Saamelaiskäräjät on edunvalvoja saamen kieleen ja kulttuuriin liittyvissä asioissa. On siis perusteltua vaatia elävä yhteys näihin, eikä sen parempaa indikaattoria kulttuuriyhteydestä ole esitetty, kuin perheen tai esivanhempien kieli.

Lakiuudistus myös harmonisoisi äänioikeuden määritelmää Norjan ja Ruotsin kanssa. Olemme yksi kansa neljän valtion alueella ja äänioikeuden määrittelyn tulisi olla yhtenäinen. Suomi on hyväksynyt kielipohjaisen määritelmän pohjoismaisen saamelaissopimuksen neuvottelujen yhteydessä.

Pykälä 9 on puolestaan erityisen tärkeä uudistus saamelaisten oikeusturvan kannalta, sillä saamelaiset alkuperäiskansana on Suomessa marginaalisessa asemassa päätöksenteossa.

Lakiehdotus ottaisi askeleen lähemmäs kansainvälisen oikeuden FPIC-standardia (Free, Prior and Informed Consent), mikä selkeyttäisi neuvottelujen prosessia sekä pelisääntöjä. FPIC on kansainvälisesti tunnustettu oikeus alkuperäiskansoille ja tämä oikeus kuuluu alkuperäiskansa saamelaisille siitäkin huolimatta, onko tämä oikeus integroitu kansalliseen lainsäädäntöön.Tässä ei kuitenkaan olisi kyse veto-oikeudesta, vaikka lain vastustajat tällaista perusteetonta tulkintaa ovatkin vieneet eteenpäin.

Yrityselämän kannalta tämä on merkittävää, sillä lukuisat yritykset ja rahoittajat vaativat FPIC-standardin noudattamista, jopa tarkemmin kuin kansallinen lainsäädäntö, sillä he eivät halua langettavia tuomioita kansainvälisiltä oikeusistuimilta. Esimerkiksi Øyfjelletin tapaus Norjassa, jossa sijoituspankki Storebrand Asset Management asetti energiayhtiö Eolus Vindin tarkkailulistalle, koska eivät olleet noudattaneet korkeita ihmisoikeustandardeja saamelaisten oikeuksiin liittyen. Mikäli kansallinen lainsäädäntö harmonisoitaisiin kansainvälisten velvoitteiden mukaiseksi se loisi vakautta ja ennakoitavuutta molemmin puolin.

Saamelaiskulttuurin perustuslaillinen ja kansainvälisoikeudellinen suoja määrittää rajan kulttuuristen haittojen tuottamiseen, jota ei voi perustuslakia alemmalla lainsäädännöllä ylittää. Mutta mikäli saamelaisilla ei ole virallista edustusta on FPIC prosessia mahdoton toteuttaa. On ensisijaisen tärkeää, että saamelaisilla on legitiimi ja pätevä edunvalvoja, saamelaiskäräjät, jonka kanssa yhteistyössä oikeudenloukkaukset voidaan ennakoidusti välttää lainsäädännön kautta.

Esimerkiksi Utsjoen ja Vetsijoen Korkeimman oikeuden päätösten jälkeen Tenolla on tehty useita syyttämättäjättämispäätöksiä kalastusrikkomuksissa. Käytännössä siis ollaan nyt tilanteessa, jossa saamelaisilla on oikeus rikkoa lakia. Tämä on oikeusvaltiossa täysin kestämätön tilanne. Oikea-aikaiset neuvottelut ja saamelaiskäräjien todellinen mahdollisuus vaikuttaa neuvottelujen lopputulokseen edesauttaisivat myös perusoikeuksien loukkauksien välttämistä.

Tämä lakiuudistus ei ole täydellinen, mutta ei tämän parempaa esitystä olla nähty kahden edellisenkään hallituksen aikana. Tämä lakiuudistus toisi vakautta ja vahvistaisi hyviä toimintatapoja. Nyt lailla on myös saamelaiskäräjien historiallisen vahva tuki takana, kaikista saamelaisryhmistä.

Lain uudistamiselle on myös suuri paine: On häpeällistä Suomelle olla jatkuvien ihmisoikeusloukkausten tilanteessa. En usko, että seuraava hallitus haluaa heti alkuun alkaa vääntämään tätä lakia. Mitä uusia eväitä seuraava hallitus tähän lakiin toisi?

Tätä lakia on vatvottu jo kymmenen vuotta ja nyt on ratkaisun avaimet käden ulottuvissa. Olisi korkea aika saada tuloksia ja uudistaa laki nyt.

Aslak Holmberg
Saamelaisneuvoston puheenjohtaja